

РЕЦЕНЗІЇ

[https://doi.org/10.17721/um/50\(2020\).159-163](https://doi.org/10.17721/um/50(2020).159-163)

СУЧАСНИЙ УКРАЇНСЬКИЙ ДРАМАТУРГІЙНИЙ ДИСКУРС: ПИТАННЯ ВНУТРІШНЬОЇ ТА ЗОВНІШНЬОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Корольова В. Комунікативно-прагматична організація сучасного українського драматургічного дискурсу : монографія. Д. : Ліра, 2016. 382 с.

Питання дослідження драматургічного тексту неодноразово привертало увагу багатьох авторів, зокрема на українському ґрунті можна виокремити лінгвістичні праці структурно-синтаксичної проблематики (Д. Баранника, Н. Гуйванюк, Н. Руснак), ономастичної (Т. Крупеньової, Н. Попович), стилістичної (П. Плюща, Г. Удовиченка, К. Сторчака), аналізу суб'єктивної модальності в діалозі й полілозі (Н. Сафонової), комунікативних стратегій у текстах модерної драми кінця ХІХ – початку ХХ ст. (О. Криницької) тощо, що свідчить про досить широкий діапазон дослідницької парадигми українських драматургічних творів.

Валерія Корольова в монографії “Комунікативно-прагматична організація сучасного українського драматургічного дискурсу” аналізує сучасний стан теоретичних напрацювань у галузі драматургічної текстолінгвістики, розглядає категорійні параметри українського драматургічного дискурсу, питання комунікативно-прагматичної та структурної організації, а також специфіки комунікативної взаємодії автора й читача, прагматики спілкування дійових осіб в українській п’есі.

Заслуговує на увагу авторська концепція сучасного драматургічного дискурсу як самостійного з опертям на структурну організацію та специфіку реалізації дискурсивних категорій – універсальних і специфічних, трихотомію “автор – персонаж – читач”.

Дослідниця підкреслює, що драматургійному дискурсу властиві універсальні категорії, які мають свої характерні особливості (цілісність, зв'язність, членованість, адресатність, інтерпретованість), і специфічні категорії (театральність, поліфонічність).

Спираючись на сприйняття драматургійного тексту як результату авторської комунікації, В. Корольова вмотивовано трактує драматургійний дискурс як авторське моделювання внутрішньої та зовнішньої комунікації (перша відбувається між персонажами, друга – між драматургом і читачем).

У теоретико-методологічні засади дослідження логічно вписується частина першого розділу, у якому авторка подає своє бачення комунікативної специфіки сучасної української п'єси, що полягає в посиленні діалогічності драматургійного дискурсу, структурному розширенні та стилістичному розгалуженні паратекстових складників п'єси, трансформації мовної особистості персонажа і його комунікативної діяльності, руйнації кордонів між зовнішньою і внутрішньою комунікацією в межах тексту п'єси.

У другому розділі йдеться про пряму комунікативну партію автора сучасної української драми, виражену в заголовках, жанровизначальних підзаголовках, переліках дійових осіб, ремарках, епіграфах, присвятах, прологах, епілогах, постскриптумах. Названі паратекстові елементи доречно визначено як засоби вираження авторської інтенції, безпосередньо спрямованої на читача. Залучення цих елементів до комунікативної партії автора дає змогу дослідниці правомірно виокремити мінімізовану, стандартну, розгорнуту та максимізовану моделі прямої авторської комунікації.

Аналіз паратекстових компонентів сучасної драми вможливив розмежування основної комунікативної стратегії сугесії й допоміжних прагматичної (формування емоційного настрою, формування естетичної уваги, самопрезентація), діалогової (контроль над темою й ініціативою) і риторичної (привертання уваги) стратегії, що унаочнено в тактиках опертя на факт, інтригування, посилення на авторитет, патетизації, епатажу, створення суперечностей, авторського авторите-

ту, виходу за межі канону, прогнозування, інтимізації, залучення до драматургічного дійства тощо.

Привабливим у цьому розділі є аналіз подвійної адресації драматургічного дискурсу, що виокремлює постановника й читача як безпосередніх адресатів паратекстових елементів п'єси та зумовлює структурну та стилістичну специфіку ремарок. Дослідниця розглядає читача як учасника комунікації і відповідно характеризує комунікативні стратегії й тактики автора та читача в драматургічному дискурсі, констатуючи, що під час прочитання п'єси читач може керуватися трьома комунікативними стратегіями: а) інтерпретації, вербалізованої в тактиках гіпотетичного осмислення, емпатії, побудови уявного світу, пошуку істинного смислу, вибору тональності сприйняття твору; б) накопичення знань, відбитих у тактиці співвіднесення отриманої інформації із власними знаннями; в) сугестії.

У третьому розділі досліджено персонажа драми як мовну особистість, подано типологію мовних особистостей дійових осіб і класифікацію їхньої мовної поведінки. Виокремлено, наприклад, тип мовної особистості “сучасна інтелектуалка”, для якої властива креативність, ерудованість, налаштування на мовну гру, здатність свідомо використовувати різні соціолекти у власних комунікативних цілях. Хоч, зазначимо, читач вправі розраховувати на докладнішу вербальну (текстову) репрезентацію таких характеристик.

Доречним видаються міркування авторки щодо специфіки драматургічного діалогу як певної моделі розмовного дискурсу, що репрезентує сучасні процеси мовної реформації. Дослідниця пропонує структурувати драматургічний діалог на комунікативні модулі як фрагменти, яким властива відносна комунікативна самостійність і комунікативне завдання, що визначає межі й обсяг цієї одиниці драматургічного дискурсу, подаючи його структуру як ієрархічний ланцюг одиниць різних рівнів, до яких належать комунікативна подія, комунікативний модуль, мовленнєвий хід, мовленнєвий акт. Поділяючи драматургічні діалоги на гармонійні та дисгармонійні, авторка наводить ряд їхніх ознак, зазначаючи, що на характер комунікативної взаємодії

персонажів сучасних українських п'єс впливає інтенція, результативність, інформативність і контекст, хоч, зазначимо, хотілося б мати чіткіші критерії такої класифікації.

Значну увагу в цьому розділі приділено опису діалогів, монологів, трилогів і полілогів як форм драматургійної комунікації, що визначають порядок зміни й усталеність комунікативних ролей дійових осіб п'єси. Авторка здійснює моделювання полілогічного спілкування дійових осіб на основі таких типових моделей, як полілог-реплікація, полілог-ротація, полілог-блок; характеризує *діалогічні модулі* як своєрідні структурні компоненти, що утворюються при об'єднання найменших дискурсивних елементів (мовленнєвого ходу і мовленнєвого акту).

Аналізуючи монодраму, В. Корольова основну увагу приділяє особливостям адресування внутрішньої комунікації, виокремленню різних типів адресатів, як от: власне адресат, автоадресат, опосередкований і віддалений адресати, квазіадресат, метаадресат. Наслідком цих міркувань стає висновок про трансформацію адресатного спрямування монологу саме в монодрамі через специфіку цього жанру драми. Звичайно ж, перераховані типи адресатів можуть бути наявними в будь-якому жанрі драми – комедії, трагедії, мелодрамі, власне драмі. Наприклад, автоадресат, “який є одночасно й адресантом комунікації”, може репрезентувати внутрішні монологи персонажів будь-якого драматичного жанру. Отже, слушним було б зазначити, що ці типи адресатів характерні не лише монодрамі, а й драмі загалом.

У заключному розділі монографії йдеться про комунікативні девіації та типи їхнього корегування, реалізацію принципу ввічливості в діалогах персонажів сучасної п'єси. Зроблено висновки щодо прагматичної настанови діалогу автора з читачем. Зокрема, авторка має переконливий погляд на те, що прагматику заголовка мотивовано трьома чинниками: автоцентричністю (відбиттям авторського світобачення, задумів, інтенцій), антропоцентричністю (спрямуванням на читача, урахуванням його фонових знань, естетичних і культурних смаків), проспективністю (зв'язком із наступним текстом п'єси).

Характер комунікативної взаємодії героїв В. Корольова визначає соціально-рольовою, гендерною й віковою асиметричністю комунікативних ролей дійових осіб у сучасній українській п'єсі.

Завершує розділ опис польового дослідження, унаслідок якого встановлено важливість авторського кодування інформації в змісті паратекстових елементів п'єси, що й показало проведене опитування, у якому ще раз потверджено прагматику заголовків (так званих інтегрованих із текстом “мовленневих рівнянь”), жанровизначальних підзаголовків (спрямованих на своєрідне спілкування драматурга з читачем) та інших структурних складників.

Підсумовуючи короткий огляд рецензованого дослідження Валерії Корольової, зазначимо, що монографія “Комунікативно-прагматична організація сучасного українського драматургійного дискурсу” є новим словом у теоретичному осмисленні комунікативно-прагматичного простору сучасних українських драматичних творів, актуальної проблематики в реалізації драматургійної комунікації персонажів і, безперечно, стане доброю основою для подальших наукових студій, присвячених українській п'єсі в когнітивному, етнолінгвістичному і стилістичному аспектах.

Анатолій Мойсієнко, д-р філол наук, проф.,
КНУ імені Тараса Шевченка, Київ
<https://orcid.org/0000-0002-7856-2746>

Рецензія надійшла до редколегії 15.10.19